
Aleš Kenda

Od Dunaja preko Madrida do Rima

POVZETEK

Sredi prejšnjega stoletja se je strokovna javnost začela vse bolj ukvarjati z demografskimi vprašanji. Ljudje so živeli dlje, mlade generacije so bile maloštevilne, prebivalstvo se je staralo. To je bilo še posebej izrazito v razvitih državah. Scenariji prihodnosti so bili negotovi, nekateri tudi zelo črnogledi. Združeni narodi so se zavedali svoje odgovornosti in že leta 1982 organizirali prvo svetovno skupščino o staranju na Dunaju. Ker odzivi po državah niso bili zadovoljivi, so dvajset let kasneje, leta 2002 organizirali drugo svetovno skupščino o staranju v Madridu, ki ji nato v 5 letnih presledkih sledijo ministrske konference o staranju.

Dokumenti ZN, omenjeni v tem članku, posebej še po letu 2002, izpostavljajo staranje prebivalstva kot izziv in priložnost za nadaljnji razvoj družbe. V dokumentih so navedene usmeritve, ki naj služijo državam pri odzivanju na izzive dolgoživosti. Izpostavljena je vrsta področij, kot npr. človekove pravice starejših, vključevanje starejših in njihovih organizacij v odločevalske procese, aktivno in zdravo staranje, vlaganja v starosti prijazno okolje, spopadanje z osamljenostjo in socialno izolacijo, dolgotrajna oskrba ter formalni in neformalni oskrbovalci, spodbujanje pozitivnih podob starejših in staranja, spopadanje s starizmom, nasiljem in zlorabami itd. Obravnavani dokumenti nudijo dobre osnove za aktivnosti držav. Uspešnost uresničevanja sprejetih dokumentov Združenih narodov pa je v pomembni meri odvisna od ozaveščenosti ključnih deležnikov tega procesa.

Ključne besede: staranje, Združeni narodi, demografski izzivi

AVTOR

Aleš Kenda, sekretar na Ministrstvu za solidarno prihodnost, prej na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, se že več kot 20 let ukvarja z različnimi izzivi na področju staranja prebivalstva. Na začetku je pokrival različne socialnovarstvene storitve, npr. pomoč na domu. V zadnjih letih se ukvarja s širšo tematiko staranja prebivalstva. Leta 2012 je bil Nacionalni koordinator Evropskega leta aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami, bil je vsebinski nosilec konference slovenskega predsedstva Svetu EU leta 2021 z naslovom Človekove pravice za vse starosti – spodbujanje vseživljenjskega vidika in medgeneracijskega sodelovanja za spoprijemanje s starizmom. Je tudi član Stalne delovne skupine o staranju pri UNECE.

ABSTRACT

From Vienna via Madrid to Rome

In the second half of the last century, the professional community became increasingly concerned with demographic issues. People were living longer, the

younger generations decreased in number and consequently the population was ageing. This was particularly evident in developed countries. Future scenarios were uncertain, some of them very pessimistic. The United Nations, aware of its responsibility, organised the first World Assembly on Ageing as early as 1982 in Vienna. Twenty years later, in 2002, the second World Assembly on Ageing was held in Madrid, followed by Ministerial Conferences on Ageing at 5-year intervals.

The UN documents mentioned in this article, especially after 2002, highlight population ageing as a challenge as well as an opportunity for the further development of society. The documents provide guidance to help countries respond to the challenges of longevity. Several areas are highlighted, such as the human rights of older people, the involvement of older people and their organisations in decision-making processes, active and healthy ageing, investing in age-friendly environments, tackling loneliness and social isolation, long-term care and formal and informal carers, promoting positive images of older people and ageing, tackling ageism, violence and abuse, etc. These documents provide a good basis for action in each country. However, the success of the implementation of the adopted UN documents depends to a large extent on the awareness of the key stakeholders in the process.

Keywords: ageing, United Nations, demographic challenges

AUTHOR

Aleš Kenda, *Executive secretary at the Ministry of a Solidarity-Based Future, formerly at the Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities, has been working on various challenges in the field of ageing for more than 20 years. In the beginning, he covered various social services, e.g., home care. In recent years, he has been working on the broader issue of ageing. In 2012, he was the national coordinator of the European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations and was coordinating the Conference on Human Rights for All Ages - Promoting a Lifelong Perspective and Intergenerational Cooperation to Tackle Ageism which took place during the Slovenian Presidency of the Council of the EU in 2021. He is also a member of the UNECE Standing Working Group on Ageing.*

1 UVOD

V petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je pozornost držav in svetovne skupnosti začela vse bolj usmerjati na demografska vprašanja. Zmanjševala se je smrtnost otrok, istočasno se je v državah, posebej nerazvitih, zmanjševala tudi stopnja rodnosti. Izboljšala se je zdravstvena oskrba, delovne razmere, prehrana, medicina je premagala vrsto infekcijskih bolezni. Pričakovano trajanje življenja se je podaljševalo.

Zaradi kombinacije teh in tudi vrste drugih faktorjev so se v desetletjih po II. svetovni vojni začejala spreminjati prebivalstvena razmerja. Povečevalo se je število starejših, začel se je povečevati tudi njihov delež v celotnem prebivalstvu. Pojavljati so se pričeli različni demografski scenariji o tem, kakšen bo svet v prihodnje, nekatera predvidevanja so bila tudi zelo pesimistična, govorilo se je celo o demografski katastrofi.

Tem novim dejstvom posveča pozornost tudi svetovna politična skupnost. V članku prikazujemo najpomembnejše dogodke na temo staranja prebivalstva v okviru Združenih narodov od prve svetovne skupščine o staranju, ki je bila med 26. julijem in 6. avgustom 1982 na Dunaju, do ministrske konference UNECE o staranju, ki je bila med 15. in 17. junijem 2022 v Rimu.

2 DUNAJSKI AKCIJSKI NAČRT O STARANJU 1982

Demografske spremembe so odpirale vrsto družbenih, političnih, gospodarskih in znanstvenih vprašanj, na katere je bilo treba najti zadovoljive odgovore. Združeni narodi so začutili odgovornost za nadaljnji razvoj in leta 1982 na Dunaju organizirali prvo svetovno skupščino o staranju, katere končni dokument je bil *Mednarodni akcijski načrt o staranju* (Dunaj, 1982).

Ob prebiranju tega, danes že več kot 40 let starega dokumenta, smo lahko pozitivno presenečeni nad vizionarstvom tedanjih avtorjev. Dunajski akcijski načrt vsebuje 62 priporočil in je že takrat presegal ozko generacijsko reševanje tematike staranja prebivalstva, omejeno zgolj na starejše in na starost. Razumevanje tega izziva je razširil na vseživljenjski vidik, to je na zavedanje, da se staramo vsi že od rojstva in da je starost le eno od obdobj v življenju, enakovredno ostalim, na staranje in starost pa lahko vplivamo. To nedvomno kaže na razumevanje tedanjih avtorjev, da tematika staranja prebivalstva ne sme biti omejena samo na starejše, temveč tudi na ostale generacije, saj je starost praviloma rezultanta naših aktivnosti in vlaganj v življenje.

V Dunajskem akcijskem načrtu še ni bilo enotnega poimenovanja te skupine prebivalstva, zato se prepletajo besede starejši ljudje (older persons) in starostniki (elderly); prevladuje beseda starostniki.

Dokument uporablja za tedanji čas običajno paradigmo o »spreminjanju družbeno ekonomskega razvoja«. Kot njegov cilj vidi »starostno integrirano družbo«. Če se omejimo na vsebino, pa je ta pogled zelo blizu današnjemu razumevanju odzivov na demografske spremembe, ko govorimo o družbi vseh starosti, oz. starejšim prijazni družbi.

Pomembna in še kako aktualna usmeritev v Dunajskem akcijskem načrtu je, da naj bodo starejši aktivni udeleženci pri oblikovanju in uresničevanju politik, posebej tistih, ki se nanašajo nanje. Gre za idejo, ki je sestavni del tudi kasnejših

mednarodnih dokumentov o staranju prebivalstva in jo tudi v Sloveniji danes prepoznamo pod sloganom *Nič o nas brez nas*.

Dokument daje pomembno vlogo tudi duševnemu/duhovnemu dobremu počutju (spiritual well being) ob siceršnji usmerjenosti v materialno dobro počutje (material well being).

Dunajski akcijski načrt o staranju, ki je dal državam osnovo za celovite odzive na demografske spremembe, je bil torej sprejet pred več kot 40 leti. V naslednjih dvajsetih letih se je izkazala temeljna pomanjkljivost tega dokumenta – manjkale so zaveze, ki bi priporočila iz dokumenta pretvorile v konkretne akcije. Posebej je bila pasivnost izrazita v manj razvitih državah, tudi zato, ker so imele še zelo mlado prebivalstvo (Sidorenko, 2022). Tako so strokovnjaki v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ugotavljali, da se demografske spremembe vse intenzivneje dogajajo, da delež starejših ljudi hitro raste, da pa ključni deležniki, vključno z vladami, ostajajo pasivni, brez konkretne akcije. Še največ je bilo narejenega na področju pokojninskih reform v obdobju pred letom 2000.

3 MEDNARODNI MADRIDSKI AKCIJSKI NAČRT O STARANJU IN NJEGOVA REGIONALNA IZVEDBENA STRATEGIJA

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je počasi dozorevalo spoznanje, da je za uresničitev nalog, ki bi se lotile spremembe odnosa družbe do procesa staranja prebivalstva in do starejših ljudi, treba ustvariti sistem, ki bi bolj sistematično spodbujal države, da se aktivneje odzivajo na izzive demografskih sprememb. Zato je bila leta 2002 v Madridu v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo (United Nations Economic Commission for Europe; v nadaljevanju UNECE) organizirana druga svetovna skupščina o staranju. To je do danes najpomembnejši dogodek v okviru Združenih narodov na temo staranja prebivalstva, njegova zapuščina pa je še vedno temelj današnjim politikam na področju staranja.

Ob zaključku konference je bil sprejet *Madridski mednarodni akcijski načrt o staranju* (MIPAA, 2002), ki je sestavljen iz politične deklaracije, načrta ter poglavja o njegovem izvajanju ter spremljanju. Gre za zelo obsežen načrt usmeritev, kjer pa je bila že na začetku – glede na izkušnje z dunajskim dokumentom iz leta 1982 – prisotna bojazen glede njegove operativnosti. V izogib temu je bila še istega leta 2002 v Berlinu organizirana ministrska konferenca, na kateri so sprejeli *Regionalno izvedbeno strategijo Madridskega mednarodnega akcijskega načrta o staranju z desetimi zavezami* (Madrid International Action Plan on Ageing, Regional Implementation Strategy; v nadaljevanju: MIPAA RIS) (MIPAA/RIS, 2002). Dejansko predstavlja MIPAA RIS ključni dokument madridske skupščine o staranju. Ko govorimo o mednarodnem akcijskem načrtu o staranju, se praviloma sklicujemo na njegovo Regionalno izvedbeno strategijo – RIS in na njenih deset zavez.

MIPAA RIS nadaljuje s ključnimi usmeritvami dunajskega dokumenta iz leta 1982 ter ga na mnogih področjih nadgrajuje. Ker v tem trenutku MIPAA RIS iz leta 2002 pomeni ključni mednarodni operativni dokument na temo staranja prebivalstva, v nadaljevanju na kratko predstavljam njegovih deset zavez.

1. **Umeščanje (mainstreaming) tematike staranja v vse politike, da bi bile družbe in gospodarstva usklajena pri odzivih na demografske spremembe in pri doseganju družbe vseh starosti.** Ta zaveza je ključna za uspešno in harmonično odzivanje na demografske izzive, saj se dotika pretežnega dela področij in deležnikov v družbi. Njen namen je ozavestiti vse ključne deležnike, da mora vsak na svojem področju storiti kar največ za izzive staranja prebivalstva. Zaveza vključuje tudi opozorilo, da morajo vse politike vključevati vseživljenjski pristop, torej spremljati človeka skozi celotno življenje. Ne smemo niti mimo napotka, da je za uresničitev te strategije potrebno najtesnejše sodelovanje s civilno družbo, zasebnim sektorjem ter še posebej s starejšimi.
2. **Zagotavljanje polne integracije in vključenosti starejših v družbo.** Kljub splošnim usmeritvam, da ne smemo nikogar pozabiti, oz. da ne sme biti nihče izključen iz sodelovanja v družbi ter pri pridobitvah gospodarskega in družbenega razvoja, so ravno starejši prepogosto spregledani in diskriminirani, saj pogosto ne morejo uživati vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin kakor ostali prebivalci, oz. kot so jih, ko so bili mlajši. Ta usmeritev zato poudarja nalogo vlad po vključitvi starejših v odločevalske procese na vseh nivojih in področjih družbe. Še več, vlade morajo spodbujati ustanavljanje organizacij in mehanizmov, ki bi zastopali starejše v odločevalskih procesih. Starejši so praviloma najboljši advokat za zadeve, ki se tičejo njihovega življenja. Posebno pozornost ta zaveza namenja integraciji starejših v življenje v lokalnem okolju ter spodbujanju medgeneracijskih stikov.
3. **Spodbujanje pravične in trajnostne rasti kot odziva na staranje prebivalstva.** Eno od temeljnih ekonomskih vprašanj je, kako deliti vire na pravičen in vzdržen način, kar pride posebej do veljave ob tako izrazitih spremembah, kot so demografske. Dokument ugotavlja, da je odgovor na to vprašanje dosti lažji v razmerah gospodarske rasti, za kar si morajo države prizadevati, rast pa mora biti ekonomsko in družbeno vzdržna.
4. **Prilagoditev sistemov socialne zaščite kot odgovor na demografske spremembe.** Sistemi socialne zaščite odražajo širše politične in družbene vrednote socialne pravičnosti in kohezije. Ta zaveza izpostavlja, da sistemi socialne zaščite niso zgolj in predvsem sistemi, ki omogočajo preživetje ranljivejšim skupinam prebivalstva. Nasprotno, sistemi socialne zaščite morajo biti produktiven faktor, ki odgovarja na mnoge izzive, npr. na prilagoditve spremembam v družinskih strukturah, vse bolj nestabilnim vzorcem na trgu dela, pa tudi spremembam v starostni strukturi prebivalstva. Vsekakor sistemi socialne zaščite ne smejo biti amortizer političnih in drugih napak.

5. **Omogočanje trgom dela odzivanje na ekonomske in družbene posledice staranja prebivalstva.** Povečanje zavedanja o prednostih starejših kot delovne sile, o potrebi po zmanjšanju starostnih omejitev za delo, ohranjanje in ponovno zaposlovanje starejših delavcev na trgu dela mora postati prioriteta. Izpostavljena je tudi potreba po približanju dejanske upokojitvene starosti zakonsko določeni.
6. **Spodbujanje vseživljenjskega učenja in prilagoditev izobraževalnega sistema spremenjenim ekonomskim, družbenim in demografskim razmeram.** Sodobne družbe zahtevajo učinkovite, ustrezno financirane in celovite sisteme izobraževanja, da bi lahko odgovorile na družbene, gospodarske in demografske spremembe. Potrebno je torej kakovostno izobraževanje in učenje ljudi vseh starosti, tudi starejših. Izobraževanje oz. učenje starejših pa ni enako učenju mlajših, saj je potrebno starejše sprejemati kot aktivne udeležence izobraževanja. V tem poglavju se že opazi zavedanje, da bo v prihodnje tradicionalno zaporedje, kot je izobraževanje, delo in upokožitev vse manj enosmerno, temveč da se bodo ti trije elementi med seboj prepletali. Spodbujati je potrebno vseživljenjsko učenje. V dokumentu je že izpostavljena tudi potreba po učenju starejših o novih informacijskih tehnologijah.
7. **Stremljenje k zagotavljanju kakovosti življenja vseh starosti in vzdrževanju neodvisnega življenja, vključno z zdravjem in dobrim počutjem.** Tudi v tem poglavju dokument poudarja vseživljenjski pristop z zahtevo po spodbujanju zdravja z zmanjševanjem rizičnih faktorjev v celotnem življenju, vključno z okoljem. Ta zaveza izpostavlja holističen in vseživljenjski pristop z združevanjem fizičnega in duhovnega vidika. Tudi starejše, ki so odvisni od drugih, želijo vključiti v oblikovanje, uporabo in nadgradnjo politik in programov za izboljšanje zdravja in dobrega počutja. Dokument izpostavlja dejstvo, da je dolgotrajna oskrba močno odvisna od neformalnih oskrbovalcev, družin in lokalnega okolja. Gre za spoznanje, ki se tudi po dvajsetih letih med odločevalci še vedno s težavo prebija.
8. **Vključevanje vidika spolov v starostno družbo.** Naslavljanje posledic demografskih sprememb tudi z vidika spolov je ključno za izboljšanje položaja starejših, posebej starejših žensk. Približevanje enakosti spolov na vseh področjih javnega in privatnega življenja je prednostna naloga družbe vseh starosti. Ta zaveza med drugim izpostavlja ženske kot pretežne izvajalke neformalne oskrbe, zato je naloga odločevalcev doseči večjo enakost pri delitvi družinskih in oskrbovalnih odgovornosti med moškimi in ženskami.
9. **Podpora družinam, ki izvajajo oskrbo starejših oseb ter spodbujanje medgeneracijske in znotraj generacijske solidarnosti med člani družin.** Ta zaveza daje priznanje družinam, ki izvajajo oskrbo starejših. Družine so pomemben faktor vzdržnega družbenega razvoja in ohranjevalec družbenih vrednot. Staranje prebivalstva pomembno spreminja družine. Zavedati se je

treba spremenjenih vlog posameznih družinskih članov in spodbujati medgeneracijsko in znotraj generacijsko solidarnost. Spodbujati je treba zavedanje o prispevku starejših članov družbe ter o potrebi po pomoči pri usklajevanju poklicnega in družinskega življenja.

10. **Spodbujanje uresničevanja in spremljanja Regionalne izvedbene strategije s pomočjo regionalnega sodelovanja.** Dokument navaja, da imajo države UNECE odgovornost pri uresničevanju in spremljanju Regionalne izvedbene strategije (RIS). Ta proces bo usmerjen na krepitev sodelovanja med temi državami s pomočjo izmenjave informacij, z izkušnjami in primeri dobrih praks. Deseta zaveza je dala osnovo za redna letna srečanja držav v okviru Delovne skupine za staranje (Working Group on Ageing). Države morajo omogočiti civilni družbi, nevladnim organizacijam in drugim deležnikom, da sodelujejo v tem procesu.

MIPAA RIS je tako postal ključni dokument držav UNECE, ki vključujejo območje od Evrope pa do Tadžikistana, prav tako pa sta sestavni del držav UNECE tudi Kanada in ZDA. V okviru procesa uresničevanja MIPAA RIS so vsakih pet let organizirane ministrske konference o staranju, kjer je na vsaki predstavljen pregled aktivnosti in dosežkov iz preteklega obdobja, ključni del pa je ministrska deklaracija, kjer so izpostavljene posamezne tematike, ki so v naslednjem petletnem obdobju področja, katerim bo namenjena večja pozornost. Na vsaki ministrski konferenci sta poleg ministrske deklaracije praviloma sprejeti tudi deklaraciji nevladnih organizacij, ki zastopajo starejše ter raziskovalnih organizacij. Na zadnji konferenci v Rimu se je odvijalo izjemno plodno posvetovanje nevladnih organizacij ter predstavnikov znanstvenih in raziskovalnih ustanov ter tako imenovanega vladnega sektorja (Sedmak, 2022). Značilnost obeh forumov, tako nevladnega kot raziskovalnega, je podrobnejša obravnava aktualnih tem posamezne konference s poudarkom na interesih, potrebah in pogledih starejših in znanstveno raziskovalne sfere.

Ministrske konference, ki so bile po Madridu organizirane vsakih pet let, bom nekoliko podrobneje predstavil v nadaljevanju. Naslovi posameznih konferenc so rezultat predlogov držav organizatoric ter nadaljnjega usklajevanja v Delovni skupini za staranje pri UNECE glede tega, katero temo bi v naslednjem petletnem obdobju želeli posebej izpostaviti. Vsi naslovi dosedanjih ministrskih konferenc po letu 2022 pa vsebujejo tudi pomensko zvezo »družba vseh starosti«; pri njej gre za najvišji cilji prizadevanj držav UNECE na temo staranja prebivalstva. Namen te besedne zveze je opozoriti, da skupaj živimo ljudje različnih starosti, da mora zato biti družba spoštljiva in odprta do oseb vseh starosti, da ne sme biti nihče zapostavljen, izločen ali diskriminiran ter da dobrobiti za posamezno generacijo ne smejo pomeniti poslabšanja položaja druge generacije.

4 MINISTRSKA KONFERENCA UNECE O STARANJU 2007, LEON, ŠPANIJA – DRUŽBA ZA VSE STAROSTI: IZZIVI IN PRILOŽNOSTI

Novembra 2007, pet let po svetovni skupščini ZN o staranju v Madridu, je bila v Leonu v Španiji organizirana prva ministrska konferenca UNECE na temo staranja prebivalstva.

Španija kot organizatorica konference je z naslovom »Izzivi in priložnosti« želela izpostaviti drugačen, sodobnejši način razumevanja demografskih sprememb. Nanje ne smemo gledati kot na problem, starejše ne smemo obravnavati kot breme družbe, niti s staranjem prebivalstva ne bo prišlo do kolapsa socialnih in pokojninskih sistemov. Nasprotno, Španija je izpostavila spremenjena demografska razmerja kot izziv in priložnost za nadaljnji razvoj.

Organizacija konference in njena deklaracija vsebinsko še nista tako strukturirani kot pri naslednjih ministrskih konferencah, pri katerih se je vsakič izpostavilo nekaj ključnih tem. Vsebinski poudarki se zato dotikajo vrste tem, ki so sicer sestavni del MIPAA RIS. Deklaracija (Leon, 2007) ugotavlja, da so v preteklih letih storjeni opazni premiki, da pa ostaja še veliko odprtega za prihodnje obdobje v posameznih državah.

Deklaracija izpostavlja aktivno državljanstvo kot dinamično interakcijo med državljani in vladami. Aktivno državljanstvo predstavlja kot bistveni pogoj za doseganje družbe vseh starosti. Takšna družba naj temelji na spoštovanju človekovih pravic, zaščiti pred starostno diskriminacijo, socialnem sožitju in enakih možnostih za oba spola. Sodelujoči na konferenci so soglašali, da v naših družbah prepogosto prevladujejo negativne podobe staranja, zato so v deklaraciji izpostavili potrebo po promociji pozitivnih podob starejših ljudi tako skozi izobraževalni sistem kakor preko medijskih kampanj, s čimer bi pripomogli k večjemu priznanju starejših kot enakopravnega deležnika v družbi. Gre za usmeritev, ki si še vedno sramežljivo utira pot v različne dokumente ter konkretne aktivnosti posameznih držav.

Pri oskrbi pomoči potrebnih starejših deklaracija vidi rešitev v ravnotežju in koordinaciji med javnim in privatnim sektorjem, družino in civilno družbo. Dokument posebej izpostavlja vlogo družinskih in drugih neformalnih oskrbovalcev za oskrbo pomoči potrebnim starejšim. Kot rešitev izpostavlja oblikovanje okolja, ki je prijazno družinam. Izpostavlja ženske kot najpogostejše neformalne oskrbovalke, ki morajo za svoje delo dobiti ustrezno podporo in zaščito. Neformalni oskrbovalci morajo biti zaščiteni, imeti morajo ustrezne informacije, usposabljanja in možnost oddiha.

Dokument na življenje in njegova najpomembnejša obdobja ne gleda več kot na aktivnosti, ki se morajo dogajati po ustaljenem zaporedju, kot so učenje, delo in upokojeitev, temveč pojmuje te aktivnosti fleksibilneje – njihov vrstni red je lahko v posameznem obdobju življenja tudi zamenjan. Na podaljšanje delovne

dobe in upokojevanje se gleda fleksibilno, saj deklaracija usmerja k individualnejšemu odločanju o končanju delovne aktivnosti oz. upokojevanju ob istočasnem spodbujanju k nadaljševanju delovne aktivnosti.

Deklaracija ne zanemari medgeneracijske solidarnosti, saj je bila ta tema v letih okoli 2005 posebej izpostavljena pri iskanju odgovorov na demografske izzive. Zanimivo pri tem je, da dokument pri medgeneracijski solidarnosti omenja samo mlade in starejše ljudi, ne omenja pa še srednje, t.i. sendvič generacije, ki je v sodobnem svetu pod izjemnimi pritiski ob skrbi za mlado in starejšo generacijo.

5 MINISTRSKA KONFERENCA UNECE O STARANJU, DUNAJ 2012 – ZAGOTAVLJANJE DRUŽBE VSEH STAROSTI: SPODBUJANJE KAKOVOSTNEGA ŽIVLJENJA IN AKTIVNEGA STARANJA

Ministrska konferenca na Dunaju je bila organizirana septembra 2012, 10 let po Madridski konferenci. Postregla je z bolj strukturirano obliko v primerjavi s predhodno Leonsko konferenco. Ministrska deklaracija (Dunaj, 2012) najprej predstavlja najpomembnejše dosežke zadnjega petletnega obdobja kot npr. naraščajočo vključenost civilne družbe pri kreiranju, uresničevanju in nadzorovanju politik, ki se tičejo pravic, potreb in pričakovanj starejših. Ugotavlja tudi, da demografske spremembe že ustvarjajo priložnosti in izzive. Družbe se začenjajo zavedati potenciala starejših in njihove vloge v družbenem in gospodarskem razvoju. Na konferenci so ugotavljali, da je starostna diskriminacija še vedno velika prepreka za polnopravno udeležbo starejših v družbi. Dokument se zaveda velikih razlik med državami, ko so nekatere že razvile obsežne strategije odzivanja na demografske izzive, druge, posebej nekatere tranzicijske države, pa imajo pred seboj še pomembne naloge. Nadalje ugotavlja, da se je povečala prepoznavnost staranja prebivalstva ter individualnega staranja posebej z vidika človekovih pravic, dostojanstva, temeljnih pravic ter prispevka starejših k družbeno ekonomskemu razvoju. Na področju odzivov na staranje prebivalstva opažajo porast inovativnih pristopov v izobraževanju, zdravstvu, rehabilitaciji in pri socialnih storitvah ter tudi tehnološke in organizacijske inovacije.

Deklaracija navaja, da je Delovna skupina o staranju pri UNECE postala pomembno medvladno telo za uresničevanje zavez MIPAA RIS. Ugotavljajo pa še vedno skromno prilagajanje posameznih držav in njihovih nacionalnih zakonodaj na izzive staranja. Tudi ta konferenca ni mogla mimo velikega izziva, t.j. dolgotrajne oskrbe ter neformalne oskrbe, kar je posebej izrazito v posameznih državah.

Ministrska deklaracija je posebej izpostavila štiri področja kot izziv za prihodnje petletno obdobje.

1. Spodbujanje daljše delovne aktivnosti in ohranjanje sposobnosti za delo.

Dokument v tem poglavju navaja vrsto aktivnosti za podaljševanje delovnega življenja kot npr. spodbujanje zdravega življenjskega sloga, spodbujanje

dobrega počutja na delu, preventivne dejavnosti, fleksibilen delovni čas, uravnoteženost dela in počitka. Kot pomemben cilj izpostavlja doseganje večjih zaposlitvenih deležev starejših delavcev s pomočjo različnih spodbud, npr. s pomočjo davčnih in socialno varstvenih sistemov, starosti prijaznih delovnih razmer ter možnostjo fleksibilnejših pogojev upokojevanja in promocije starejših kot prenašalcev znanja in izkušenj. Dokument torej napotuje na vrsto aktivnosti, s katerimi se ne zapoveduje ampak spodbuja daljšo delovno aktivnost in večjo vlogo starejših delavcev kot prenašalcev znanja in izkušenj na mlajše delavce.

2. **Spodbujanje udeležbe, nediskriminacije in socialne vključenosti starejših.**

Drugo poglavje obravnava tematiko vključenosti starejših v družbo. Navaja vrsto priporočil za zmanjšanje revščine in diskriminacije od spodbujanja vseživljenjskega vidika do spopadanja s starizmom ter različne oblike izobraževanja in usposabljanja. Posebno pozornost dokument posveča spopadanju s starizmom s pomočjo različnih akcij ozaveščanja, s spodbujanjem pozitivnih podob staranja in starejših ter predstavljanjem staranja kot naravne faze našega življenja. To poglavje izpostavlja tudi do tedaj pogosto spregledano heterogenost starejše populacije in njihovih potreb. Prepogosto namreč ljudje starejše obravnavajo kot enovito skupino, ki ima enake zdravstvene težave, enake potrebe in enake želje. Dejansko pa so starejši zelo heterogena skupina v starostnem razponu celo več kot 50 let. Dokument v kontekstu vključenosti v družbo in heterogenosti populacije posebej izpostavlja, da se ne sme spregledati vloge manjšin in migrantov pri zagotavljanju enake vključenosti v družbo.

Deklaracija navaja tudi vrsto spodbud in ukrepov kako doseči premike na tem področju, npr. zmanjšanje neenakosti, revščine in socialne izključenosti. Rešitve vidi v premikih na področju vseživljenjskega pristopa, različnih oblik izobraževanja, učenja in usposabljanja ter udeležbe starejših v političnem, gospodarskem, kulturnem in družbenem življenju. Dokument v tem poglavju opozarja tudi na starizem ter kot uspešen način njegovega preseganja priporoča aktivnosti za boljšo podobo starejših v medijih.

3. **Spodbujanje zdravja, neodvisnosti in dostojanstva v starosti.**

Ministrska deklaracija izpostavlja potrebo po varovanju dostojanstva starejših oseb, še posebej invalidnih, ter potrebo za spodbujanje njihovega občutka pripadnosti in samopodobe z različnimi ukrepi. Izpostavljeni so ukrepi za spopadanje s predsodki, stereotipi in diskriminacijo. To poglavje daje velik poudarek preventivi na različnih področjih, npr. tudi pri neodvisnem življenju, preprečevanju poškodb in bolezni, ter pomoči pri zagotavljanju dobrega fizičnega in mentalnega počutja.

Zaradi širine svojega naslova se to poglavje pogosto dotika vrste drugih tem, npr. zagotavljanje ustreznih in visoko kakovostnih storitev in dobrin za starejše, omogočanje staranja v domačem okolju, spodbujanje arhitekturnih alternativ,

podpora formalnim in neformalnim oskrbovalcem itd. To samo potrjuje, kaj vse je potrebno za dostojno starost. Kot ponazoritev širine tega poglavja naj omenim tudi potrebo po čim višjem nivoju zdravstvenih, socialnih in funkcionalnih zmogljivosti v zvezi z naravnimi katastrofami, oz. tudi katastrofami, ki jih povzroča človeški faktor. Zato ne preseneča ugotovitev govornika na eni od ministrskih konferenc, da sta staranje in starost v pomembni meri še neodkrita dokumenta.

4. **Ohranjanje in krepitev medgeneracijske solidarnosti.** Zadnje poglavje deklaracije je namenjeno medgeneracijski solidarnosti. Deklaracija spodbuja večgeneracijski dialog in medgeneracijsko učenje med vsemi deležniki v družbi, vključujoč vlade, nevladne organizacije, privatni sektor, medije ter najširšo javnost.

Novost glede na predhodne dokumente je usmeritev k izboljšanju sodelovanja med organizacijami mladih in starejših. Za boljšo ozaveščenost dokument predlaga izobraževanja o značilnostih posameznih generacij ter o pomenu zavedanja o zdravem in aktivnem staranju, kar zadeva celotno življenje. Dokument še posebej naglašá potrebo po širjenju zavedanja o velikem prispevku starejših, ki ga nudijo družbi v obliki vrste neplačanih aktivnosti. Poglavje medgeneracijske solidarnosti se zaključi z napotilom na družbeno odgovornost do vseh današnjih in tudi prihodnjih generacij.

Ob zaključku dokument opozarja na pomen umeščanja (mainstreaming) staranja v vse segmente družbe in spodbujanje aktivnega staranja v okviru usmeritev Svetovne zdravstvene organizacije (SZO). Še kako pomembna je misel v zaključku teksta o pomenu vseživljenjskega pristopa kot temelja različnih politik odzivov na staranje prebivalstva. Z drugimi besedami – staranje in starost sta gnetljivi, nanju je moč vplivati tokom celotnega življenja.

6 MINISTRSKA KONFERENCA UNECE O STARANJU 2017, LIZBONA – VZDRŽNA DRUŽBA ZA VSE STAROSTI: URESNIČEVANJE POTENCIALA DALJŠEGA ŽIVLJENJA

Konferenca v Lizboni pomeni korak dlje od predhodnih dveh konferenc, ki sta izpostavili izzive in priložnosti ter kakovostno in aktivno staranje. Lizbonska konferenca je želela prispevati k udejanjanju potencialov, ki jih prinašata daljše življenje in starost.

Ministrska konferenca uvodoma poleg že skoraj standardnih ugotovitev o doseženem pomembnem napredku v preteklih letih v posameznih državah izpostavlja naslednje dosežke: o povečani prepoznavnosti tematike staranja, o večji pozornosti na temo pravic starejših, o medgeneracijski in znotraj generacijski solidarnosti ter o večji vlogi nevladnih organizacij ipd. Deklaracija (Lizbona, 2017) tudi izpostavlja, da morajo posamezne države pripraviti obsežne odgovore politik

na temo staranja ter da ponekod še vedno obstaja praznina na področju ustrezne socialne zaščite kakor tudi pomanjkljivosti na področju dolgotrajne oskrbe.

Deklaracija je sestavljena iz treh področij.

1. **Prepoznavanje potenciala starejših.** Ugotavlja, da so starejši danes pogosto prezrti, nevidni in da imajo slabo samopodobo. Zato skuša s svojimi usmeritvami pomagati pri opolnomočenju starejših, da uresničijo svoje potenciale tako na fizičnem, duševnem in družbenem področju. Dokument svetuje, da pri pripravi različnih strategij upoštevajo potrebe, sposobnosti in pričakovanja sedanje in prihodnjih generacij, da upoštevajo potenciale starejših ter njihove izkušnje. To poglavje posebej izpostavlja potrebo po vključevanju starejših in njihovih nevladnih organizacij na različnih nivojih, od nacionalnega do lokalnega pri ustvarjanju različnih politik, ki se tičejo starejših. Pomembno vlogo dokument daje tudi starejšim kot potrošnikom. Na konferenci so izhajali iz tega, da je podoba starejših posebej v zahodnih družbah slaba in spremljana z negativnim prizvokom, zato izpostavljajo spodbujanje pozitivne podobe starejših in njihovega prispevka k delovanju družbe.

Dokument želi preseči običajne poglede na medgeneracijsko solidarnost, zato naredi korak naprej s predlogi konkretnega sodelovanja ljudi različnih starosti v prostovoljskih in drugih aktivnostih.

2. **Spodbujanje daljše delovne aktivnosti in sposobnosti za delo.** Deklaracija v tem poglavju namenja ključni poudarek vseživljenjskemu pristopu, kar je posledica vse jasnejšega zavedanja, da sta staranje in starost »gnetljiva« in da je za daljšo delovno aktivnost treba veliko storiti že v predhodnih obdobjih. Že prej, v mladosti je treba spodbujati vseživljenjsko učenje, razvijanje veščin, boriti se proti brezposelnosti, zmanjševati neenakosti na različnih področjih ter preprečevati starostno diskriminacijo. Dokument spodbuja fleksibilne pristope k zaposlovanju in upokojevanju, vse z namenom da starejši delavci dlje časa ostanejo delovno aktivni. Ob tem poudarjajo enakopravnejšo delitev dela med moškimi in ženskami.
3. **Omogočanje dostojnega staranja.** S konferenco v Lizboni je UNECE poudaril ključno vlogo človekovih pravic starejših v povezavi z dostojnim staranjem, avtonomijo, samoopredelitvijo in vključenostjo v družbo. Deklaracija izpostavlja potrebo po ustrezni infrastrukturi in po različnih oblikah pomoči za preprečevanje zlorab in nasilja nad starejšimi ter zagotavljanje njihove ekonomske, fizične in psihološke varnosti. Dokument povezuje dostojno staranje z razvojem standardov kakovosti za dolgotrajno oskrbo in zdravstvene storitve tako za uporabnike kot za izvajalce. Izpostavlja tako delovne pogoje profesionalnih kakor neformalnih oskrbovalcev. Osebam z demenco in njihovim oskrbovalcem je treba omogočati in spodbujati udeležbo v družbenem življenju.

Deklaracija zaključuje, da so politike odzivov na staranje prebivalstva in njihovo uresničevanje vzajemna odgovornost ključnih dejavnikov v družbi, od lokalnega do nacionalnega nivoja.

V zaključku deklaracije je izraženo priznanje Delovni skupini o staranju pri UNECE s priporočilom za razmislek o nadgradnji njenega položaja v smeri večje stalnosti znotraj struktur Združenih narodov.

7 MINISTRSKA KONFERENCA UNECE O STARANJU, RIM 2022 – TRAJNOSTNI SVET ZA VSE STAROSTI: ZDRUŽEVANJE SIL ZA SOLIDARNOST IN ENAKE MOŽNOSTI V CELOTNEM ŽIVLJENJU

Peta po vrsti ministrskih konferenc UNECE o staranju je bila leta 2022 v Rimu. To je bil poseben čas, ko se je v svetu počasi zaključevala epidemija covid-19 in se je svet ponovno vračal v stare tirnice.

Ministrska deklaracija (Rim, 2022) najprej povzema najpomembnejše premike v regiji UNECE na področju staranja, kot npr. dosežke v dolgoživosti, prepoznavanju potenciala starejših, spodbujanju daljše delovne aktivnosti in zmožnosti za delo ter zagotavljanju dostojnega staranja. Dokument ugotavlja, da so v zadnjem obdobju postali prepoznavni okviri aktivnega in zdravega staranja, starosti prijaznega okolja in umeščanja (mainstreaming) staranja v vse pore življenja. Dokument nadalje navaja vrsto področij, ki bi v prihodnje potrebovala večjo pozornost. Naj omenim le nekatera: potrebna je večja vključenost starejših v odločevalske procese, tudi digitalno okolje naj bo do starejših prijazno, potrebna je eliminacija starostnih neenakosti, potrebno je sprejemanje politik za medgeneracijsko sodelovanje in solidarnost, potrebno je boljše prepoznavanje in podpora formalnim in neformalnim oskrbovalcem ter večji spolni uravnoteženosti oskrbe starejših.

Covid-19

Uvodno poglavje je namenjeno pandemiji covid-19. Deklaracija ugotavlja podcenjenost obsega družbenih sprememb, ki so posledica pandemije in na njej temelječih ukrepov. Dokument ugotavlja, da je pandemija neproporcionalno prizadela osebe v ranljivih situacijah, ekonomsko šibke in osebe v institucijah. Pandemija je posebej izpostavila ranljivost mnogih starejših, ki so bili v tem času še dodatno izpostavljeni starizmu. Vrsta ukrepov javnega zdravja, med drugim tudi fizično distanciranje in začasna zaprtja institucij, so poglobila socialno izolacijo mnogih starejših z velikimi posledicami na njihovo mentalno in fizično zdravje. Jasno je postalo, da morajo v prihodnje ob morebitnih podobnih dogodkih vsi ukrepi temeljiti na dostojanstvu in pravici do kakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev. Dokument v zvezi s pandemijo izpostavlja potrebo po celovitem uresničevanju človekovih pravic, posebej še pravico do samoopredelitve, vključenosti, svobode gibanja in socialne vključenosti. Kot pozitivno ugotovitev za to

obdobje deklaracija izpostavlja močno vključenost civilne družbe, prostovoljcev, lokalnih skupnosti in družin za izboljšanje položaja starejših, ki so v težkih časih potrebovali pomoč.

Dokument v nadaljevanju izpostavlja tri področja, katerim je treba v prihodnjem petletnem obdobju nameniti večjo pozornost.

1. Spodbujanje aktivnega in zdravega staranja skozi celotno življenje. Deklaracija izpostavlja aktivno in zdravo staranje kot vseživljenjski izziv politik, ki se ukvarjajo s staranjem. Oba koncepta, tako aktivno kot zdravo staranje, sta namenjena izboljševanju kakovosti življenja, ko se človek stara. Širša kakor definicija zdravega staranja je definicija aktivnega staranja, kot jo navaja Svetovna zdravstvena organizacija in sicer je to proces izboljševanja priložnosti za zdravje, sodelovanje in varnosti z namenom izboljšati kakovost življenja ljudi, ko se starajo. Definicija zdravega staranja po SZO pa je razvoj in ohranjanje funkcionalne sposobnosti, ki omogoča dobro počutje v starosti. Glede na to, da se človek stara vse življenje, gre pri obeh konceptih za vseživljenjski pristop, ki se ne omejuje samo na starejše. Upošteva širino naslova oz. definicij obeh pristopov je temu primerna tudi vsebina tega poglavja, saj vključuje praktično vsa področja staranja. Naj navedem samo nekatera: zagotavljanje konkretnih ukrepov za uresničevanje človekovih pravic starejših, vključevanje starejših in njihovih organizacij v odločevalske procese, priprava strategij za spodbujanje aktivnega in zdravega staranja, vlaganje v starosti prijazno okolje, spopadanje z osamljenostjo in socialno izolacijo, spodbujanje pozitivnih podob starejših in staranja, zaščita starejših pred starizmom, zaščita pred nasiljem in zlorabami, še posebej žensk, spodbujanje formalnega in neformalnega učenja, spodbujanje uporabniku prijazne digitalizacije, spodbujanje udeležbe starejših na trgu dela, ustanavljanje neodvisnih teles v podporo usklajevanju pravic, potreb in zanimanj starejših itd.

Ob pozornem branju ugotovimo, da pri gornjem naštevanju področij, od ključnih, manjka le dolgotrajna oskrba oz. oskrba pomoči potrebnih. Vzrok ni v tem, da dolgotrajna oskrba ne bi bila kompatibilna z idejo aktivnega in zdravega staranja, saj so nasprotno, tudi starejši, ki potrebujejo pomoč drugih, deležni vrste pozitivnih vidikov aktivnega staranja. Vzrok temu najdemo v naslednjem poglavju deklaracije, ki je namreč posvečena prav dolgotrajni oskrbi.

2. Zagotavljanje dostopa do dolgotrajne oskrbe in podpora oskrbovalcem in družinam. V deklaraciji je podrobno obravnavana dolgotrajna oskrba kot v osebo usmerjena oskrba, ki ljudem omogoča najvišjo možno neodvisnost, avtonomijo in dostojanstvo. Deklaracija poudarja, da mora dolgotrajna oskrba temeljiti na preventivi, enakopravni dostopnosti, takojšnji intervenciji, integrirani oskrbi, vključujoč tudi podporo za družine. Dokument izpostavlja nujne investicije v to področje, enako tudi v kader, ki oskrbo izvaja. Pravočasno se je treba pripraviti na povečane potrebe po dolgotrajni oskrbi v prihodnosti,

posebej z vidika kadra in njihovih znanj oz. spretnosti. Investiranje v raziskave in inovacije je nujno. Tudi ta deklaracija, kot že nekateri sorodni dokumenti UNECE pred njo, izpostavlja velik pomen neformalne in družinske oskrbe z možnostjo svetovanja, počitka, socialne zaščite, ukrepov za usklajevanje poklicnega, družinskega in oskrbovalnega življenja, kakor tudi za bolj enako porazdelitev tega dela med moške in ženske. Posebej je poudarjena potreba za zaščito pred zlorabami v institucionalnih oblikah oskrbe s sprejetjem učinkovitih zaščitnih mehanizmov, skupaj s preventivo, pritožbenimi postopki in intervencijami. Ob koncu poglavja še posebej opozarjajo na potrebo po čimprejšnjem nadgrajevanju obstoječih in pripravi novih načrtov za spopadanje z demenco ter za vključevanje paliativne oskrbe v siceršnji proces oskrbe in podpore.

3. Umeščanje (mainstreaming) staranja za ustvarjanje družbe vseh starosti.

Dokument v tem poglavju priporoča umeščanje tako individualnega staranja kot staranja celotnega prebivalstva v vse politike na lokalnem, nacionalnem in na mednarodnih nivojih. Deklaracija podaja nekatere okvire tega pristopa, kot npr. da morajo vse politike temeljiti na človekovih pravicah, vseživljenjski usmerjenosti, na evidencah ter upoštevajoč raznolikost spolov. Kot temelj za koordiniran pristop k umeščanju dimenzije staranja deklaracija predlaga mehanizme medinstitucionalne koordinacije ob udeležbi različnih deležnikov na različnih nivojih družbe.

Deklaracijo zaključí priznanje Stalni delovni skupini o staranju pri UNECE kot ključnem medvladnem telesu na področju odzivov na staranje prebivalstva. Od zadnje ministrske konference o staranju leta 2017 v Lizboni je namreč ta delovna skupina pridobila višji rang znotraj struktur UNECE in postala Stalna delovna skupina za staranje (Standing Working Group on Ageing).

V zaključku deklaracije je Stalna delovna skupina o staranju dobila tudi pomembno nalogo za naslednje petletno obdobje. Preveriti mora možnosti nadgradnje Regionalne izvedbene strategije (MIPAA RIS, 2002), po potrebi pa tudi Madridskega mednarodnega akcijskega načrta o staranju (MIPAA, 2002) z vidika gospodarskih, družbenih, digitalnih in drugih nastajajočih izzivov ter po potrebi razviti nadaljnje ukrepe za podporo politikam.

8 ZAKLJUČEK

Za nami je že več kot 40 let od sprejetja prvega dokumenta Združenih narodov na temo staranja prebivalstva – Dunajskega mednarodnega akcijskega načrta o staranju iz leta 1982. Minilo pa je tudi že 21 let od sprejetja drugega, trenutno ključnega dokumenta na temo staranja – Madridskega mednarodnega akcijskega načrta o staranju in njegove Regionalne izvedbene strategije iz leta 2002.

Ob pregledu vsebin teh dveh ključnih dokumentov in ministrskih konferenc, ki so se po letu 2002 odvijale na vsakih pet let, bi za tako dolgo obdobje pričakovali občutno evolucijo pogledov, od začetne usmerjenosti v pretežno institucionalno varstvo, preko pomoči na domu in drugih skupnostnih oblik, do t.i. mehkejših tem, kot so starizem, osamljenost, bivanje in okolje, pravice starejših in podobno. Vendar nasprotno, že pregled prvega dokumenta, Dunajskega akcijskega načrta iz leta 1982, preseneča z daljnovidnostjo avtorjev tega dokumenta in širino njihovega poznavanja tematike staranja. Iz njegove vsebine izhaja, da je treba staranje obravnavati širše, kot vseživljenjski proces. Dokument opozarja, da je treba spodbujati dostojanstvo, socialno pravičnost in človeško solidarnost ter zagotavljati enakost med starostnimi skupinami pri delitvi virov, pravic in odgovornosti. Dunajski načrt govori o duhovni, kulturni in družbeno ekonomski vrednosti staranja, na stroške v zvezi s staranjem pa gleda kot na trajno naložbo.

Madridski mednarodni akcijski načrt o staranju, sprejet dvajset let kasneje, leta 2002 in istega leta sprejeta njegova Regionalna izvedbena strategija sta le še nadgradila te smeje poglede na individualno staranje ter na staranje prebivalstva. Kot ključno izpostavljata umeščanje tematike staranja v vse pore življenja in v vse politike. Zavzemata se za spopadanje z diskriminacijo, za človekove pravice starejših in polno integracijo starejših v družbi.

Oba akcijska načrta se še danes bereta kot sodobna dokumenta, napisana skorajda kot v današnjih časih.

Zaključek ne bi bil popoln, če se ne bi vprašali po vplivu sprejetih dokumentov Združenih narodov na konkretne politike v državah.

Prvi dokument, Dunajski akcijski načrt iz leta 1982, na aktivnosti posameznih držav ni imel velikega vpliva. Tematika staranja prebivalstva konec prejšnjega tisočletja še ni bila tako pereča kakor je danes, interes politike in javnosti je bil za to področje majhen, zato do ključnih premikov v državah po letu 1982 ni prihajalo. Vseeno velja izpostaviti, da je Slovenija leta 1997 sprejela pomemben dokument, »Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005« z osnovno idejo komplementarnejšega razvoja oblik pomoči starejšim osebam, vendar le na področju socialnega varstva.

Dvajset let kasneje, leta 2002, pa je bila tematika staranja prebivalstva ter individualnega staranja že mnogo bolj izpostavljena. Najbolj na udaru so bili pokojninski sistemi, dolgotrajna oskrba ter podaljševanje delovne aktivnosti starejših. Ključni deležniki v družbi so se prihodnjih izzivov bolj zavedali, zato je bil še isto leto sprejet Regionalni izvedbeni načrt z jasnimi smernicami. K uresničevanju MIPAA RIS pomembno prispevajo ministrske konference, ki so po letu 2002 organizirane na vsakih pet let. Vse te aktivnosti so rodile premike v kakovosti življenja starejših, uveljavil se je tudi nov termin aktivnega staranja. Starejšim se vse bolj priznava njihov prispevek družbi, ko so bili še delovno aktivni in kasneje v obliki preteklega dela, skozi različne oblike neplačanega prostovoljskega dela,

predvsem pa se bolj ceni njihova prisotnost v družbi kot element družbene kohezije. Naj pri tem zgolj omenimo slovensko Strategijo dolgožive družbe iz leta 2017 in Zakon o dolgotrajni oskrbi leta 2023.

Iz navedenega lahko zaključimo, da se je izzivov na področju staranja treba lotevati pravočasno, celovito in vseživljenjsko in to tako na področju staranja prebivalstva, kakor tudi individualnega staranja. Pravočasni in preventivni odzivi, ki temeljijo na vseživljenjskem pristopu, nižajo stroške, ki nastajajo s staranjem prebivalstva.

Naj zaključim z naslednjimi ugotovitvami.

- Dokumenti Združenih narodov, ki so omenjeni v tem prispevku, so sicer primarno namenjeni iskanju odgovorov na izzive starejše populacije, vendar so istočasno usmerjeni v gradnjo družbe vseh starosti.
- V obravnavanih dokumentih je prepoznana velika heterogenost starejših. V družbi mora biti mesto za uresničenje priložnosti, interesov in potencialov vseh starejših, tako tistih, ki so še zaposleni, kakor upokojenih, tako zdravih in bolnih kakor tistih, ki potrebujejo pomoč drugih.
- Pozitivne podobe starejših in staranja predstavljajo velik izziv za zahodno družbo, kamor spada tudi Slovenija. Poimenovanje starejših predstavlja pomemben prispevek h graditvi pozitivne podobe starejših. V dokumentih Združenih narodov na temo staranja se za poimenovanje starejših že vrsto let uporabljajo besede starejši oz. starejše osebe namesto besed star in starostnik.
- Družinski in drugi oskrbovalci, enako tudi formalni oskrbovalci zavzemajo pomembno mesto; so ključni faktor dolgotrajne oskrbe, katerim je treba nuditi vse pogoje za njihovo delo.
- Vse manj je govora o staranju prebivalstva in vse več o dolgoživosti. Vse manj je govora o staranju in starejših kot o bremenu za družbo in vse več se govori o priložnostih in izzivih, ki nam jih dolgoživost nudi.
- Uspešnost uresničevanja sprejetih dokumentov Združenih narodov o tematiki staranja je v pomembni meri odvisna od sposobnosti prenosa ključnih idej v realno življenje v posameznih državah ter od ozaveščenosti poglavitnih deležnikov tega procesa. Zaveze v tovrstnih deklaracijah za države namreč niso obigatorne.

LITERATURA

- Leon (2007). *Ministerial Declaration: A Society for All Ages: Challenges and Opportunities*. https://unece.org/DAM/pau/_docs/pau/2008/PAU_2008_Publ_LeonCH01.pdf.
- Dunaj (1982). *Report of the World Assembly on Aging, International Plan of Action on Aging*. Dunaj, 26. julij – 6. avgust 1982. <https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/Resources/VIPEE-English.pdf>.
- Dunaj (2012). *Vienna Ministerial Declaration Ensuring a Society for All Ages: Promoting quality of life and active ageing*. https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Ministerial_Conference_Vienna/Documents/ECE.AC.30-2012-3.E.pdf.

- Lizbona (2017). *Lisbon Ministerial Declaration »A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer«*. 22 September 2017. https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Ministerial_Conference_Lisbon/Declaration/2017_Lisbon_Ministerial_Declaration.pdf.
- MIPPAA (2002). *Madrid International Plan of Action on Ageing (2002)*. <https://unece.org/population/ageing/mipaaris>.
- MIPAA RIS (2002). *Regional implementation Strategy for the Madrid International Plan of Action on Ageing 2002*. <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/unece-ris.pdf>.
- Political declaration and Madrid international Plan of Action on Ageing (2002). <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/MIPAA/political-declaration-en.pdf>.
- Rim (2022). *Rome Ministerial declaration »A Sustainable World for All Ages: Joining Forces for Solidarity and Equal Opportunities Throughout Life«*. https://unece.org/sites/default/files/2022-06/Rome_Ministerial_Declaration.pdf.
- Sedmak Marjan (2022). Od staranja k dolgoživosti. Ministrska konferenca Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo (UNECE), Rim, 16. in 17. junij 2022. V: *Kakovostna starost*, letnik 25, št. 2, str. 68-72.
- Sidorenko Alexandre (2022). *Celebration, observation or recognition of failure? 20 years on from the Madrid International Plan of Action on Ageing*. HelpAge. <https://www.helpage.org/news/celebration-observation-or-recognition-of-failure-20-years-on-from-the-madrid-international-plan-of-action-on-ageing/>

Naslov avtorja:

Aleš Kenda, Ales.Kenda@gov.si